

Berlin Devlet Kütüphanesinde Bulunan XVII. Yüzyıla Ait Bir Mecmuadaki Türk Atasözleri Derlemesi

Ahmet Naim ÇİÇEKLER*

Esma Baralı ÇİÇEKLER**

Öz

Bir milletin kültürünü, hayat tarzını, geleneklerini ve dilinin inceliklerini en iyi şekilde yansıtan atasözleri; sosyoloji, psikoloji, felsefe, tarih, ahlak, folklor gibi birçok alanın inceleme konusu olmuştur. İncelediğimiz atasözleri Berlin Devlet Kütüphanesi Ms. Or. Quart 1988 ile kayıtlıdır. Derlenen atasözleri ise mecmua-nın derkenârında yer almakta ve 422a-425a varakları arasında bulunmaktadır. Mecmua, Ahmed bin Musa tarafından İstanbul'da 1642 yılında derlenmiştir. İçerisinde 338 tane atasözü yer alırken deyim biçiminde herhangi bir kalıp söz bulunmamaktadır. İncelenen atasözleri bir abece sırasına göre dizilmediği gibi tematik olarak da düzenli bir sıralama görülmemektedir. Buna karşın tablo 1'de yaptığımız tematik diziliş ise genelin % 21'ine tekâbül etmektedir. XVII. yüzyıla ait bu atasözlerinin toplumun muhtelif tabakalarından derlendiği kullanılan dilden anlaşılmaktadır. Atasözlerinde görülen çok sayıda sövgü sözleri ve kaba ifadeler toplumun bütün kesimlerinin kullandığı atasözlerinin yazıya geçirildiğinin göstergesidir. Seçkin tabakadan derlenen atasözlerine ise Arapça ve Farsça ibarelerin yer aldığı örnekler gösterilebilir. Bu da atasözlerinin belirttiğimiz gibi farklı tabakalardan alındığının başka bir göstergesi olarak yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk atasözleri, Ahmed bin Musa, Berlin Devlet Kütüphanesi, Derleme, Kültür

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Dili Anabilim Dalı. Türkiye.

Elmek: acicekler@istanbul.edu.tr

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili Bilim Dalı. Türkiye. Elmek: esmabcicekler@gmail.com

A XVII. Century Compilation of Turkish Proverbs in a Mecmua in Berlin State Library

Abstract

Representing the language, culture, lifestyle, customs and linguistic nuances of a nation, proverbs have always been a case of study for various academic fields including sociology, psychology, philosophy, history, morality and folklore. The proverbs analyzed hereby are registered by Berlin State Library, Ms. Or. Quart 1988; whereas the proverbs compiled in this study are in the annotation section of the journal, recorded in between the folio numbered 422a and 425a. The journal was compiled by Ahmed bin Musa in Istanbul in the year of 1642. It harbors 338 proverbs, while involving no idiomatic phrases at all. The proverbs analyzed are in neither an alphabetical nor a thematic order. On the other hand, the theme-based order provided in Table 1 corresponds to 21% of the overall. Based on the language employed, it is understood that these proverbs, which belong to the 17th century, were used by various layers of the society. The vulgar language and the cursing vocabulary visible in these proverbs indicate that the proverbs used by all layers of the society were recorded. The proverbs collected from the elite class, however, can be traced in the examples that involve signs of Arabic and Persian, which also points out that the proverbs were derived from various layers of the society of the day.

Keywords: Turkish proverbs, Ahmed bin Musa, Berlin State Library, Compilation, Culture

Giriş

Atasözleri, sözlü kültürün en önemli taşıyıcılarından. Hayatta karşılaşılan pek çok konu üzerine eskilerin tecrübe süzgecinden geçirilmiş hayat birikimini, kısa ve öz olarak sonraki nesillere aktardığı yol gösteren, nasihat eden kalıplaşmış ifadelerdir. Her dilde mevcut olan ve sosyoloji, psikoloji, felsefe, tarih, ahlak, folklor gibi birçok alanın inceleme konusu olan atasözleri, deyiş güzelliği, anlatım gücü, kavram zenginliği bakımından çok önemli dil yapılarıdır.¹

Şinasi, “Durûb-i emsâl ki hikmetü’l-avamdır, lisanından sâdır olduğu gibi bir milletin mahiyet-i efkârına dalâlet eder.”² derken aslında atasözlerini halkın bilgeliği olarak en öz şekliyle tanımlamıştır.

Aksoy ise atasözlerini “Atalarımızın, uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştıran ve kalıplaşmış biçimleri bulunan kamuca benimsenmiş özsözler”³ şeklinde tanımlamış, dil araştırmaları ve incelemeleri bakımından en önemli kaynak ve tanıklar olarak göstermiştir. Çünkü Aksoy’a göre atasözleri, sözdizim ve gramer hususiyetlerini, eski kelimeleri, bir bölgenin hususi kelimelerini, şivelerini, deyimlerini, telaffuzlarını içinde barındırır.⁴ Kemal Eyüboğlu atasözlerinin, halkın sağduyusunu yansıttığını, zekâsının imbiğinden geçen damlalar olduğunu, yağı ve kokusu ile ulusal kültürün dokularına sindiğini belirtmiştir.⁵ Dilçin de bu sözlerin önemini “bir kavmin, ulus haline yükselişinin eskiliğini; ilk çağlardaki kültür ve medeniyet seviyesini, hasılı her bakımdan bütün benliğini tam manasıyla aksettirebilen başlıca aynalardan biri de şüphesiz atasözleridir” diyerek desteklemektedir.⁶

Atasözlerini sözdizimsel, biçimbilimsel ve anlambilimsel yönlerden inceleyen araştırmacılardan olan Doğan Aksan atasözü tanımını “çoğunlukla bir cümle biçiminde oluşarak bir yargı anlatan, kimi zaman ölçü ve uyakla, söyleyiş

1 Ö. Asım Aksoy, “Atasözleri, Deyimler”, *TDA Yıllığı Belleten*, 1962, TDK Ya: 217, Ankara, 1988, s. 131.

2 İbrahim Şinasi Efendi, *Durub-ı Emsal-i Osmaniye*, İstanbul, 1302, s. 7.

3 Aksoy, *age*, s. 37.

4 Ö. Asım Aksoy, *Gaziantep Ağzında Atasözleri*, TDK, Ankara, 1941, s. 6.

5 E. Kemal Eyüboğlu, *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, Doğan Kardeş Matbaacılık, İstanbul, 1973, s. 24.

6 Dehri Dilçin, *Edebiyatımızda Atasözleri*, Klişecilik ve Matbaacılık T.A.Ş., İstanbul 1945, s.13-14.

açısından daha etkili olmaya yönelen sözlerdir.”⁷ şeklinde yaparken, Elçin ise atasözlerinin genellikle geniş zamanla, tavsiye verenlerin ise genellikle emir kipiyle kullanılmasına değinmiştir.⁸ Bu tanımlar atasözlerinin genellikle bir cümleden oluşan söyleyiş açısından etkili, yani anlambilimsel olarak bir derinliğe sahip ve geniş zaman ya da emir kipiyle çekimlenen dilsel birlikler olduğunu vurgulamaktadır. Atasözlerinin genel tanımlarından ortaya çıkan unsurlardan biri de atasözlerinin akılda kalmalarıdır. Bu sebeple bir cümleden daha uzun atasözleri çok fazla kullanılmamaktadır. İncelediğimiz bu metindeki XVII. yüzyıl atasözlerinin çoğunluğu basit tek cümlelerden oluşurken birleşik cümleler de aynı şekilde kısa şartlı birleşik cümlelerden ve fiilimsilerle kurulmuş yapılardan oluşmaktadır.

Tülbentçi, söyleyeni bilinmeyen, fakat söyleneni halka malolmuş ata sözlerinin, geçirdiği türlü değişikliklere, bazılarının unutulduğuna, başka şekillere girdiğine veya yeni sözler ilave edildiğine değinerek “tama tama göl olur, düşman gözü kör olur” atasözünün “damlaya damlaya göl olur” şeklinde değişmesini ve dile öyle yerleşmesini örnek olarak göstermektedir.⁹ İncelediğimiz atasözlerinin de bir kısmı günümüzde hiç kullanılmazken bir kısmı başka formlarda günümüzde kullanılmaya devam etmektedir.

Karpuz ise atasözlerinin, diğer işlevleri yanında eğlenmek ve şakalaşmak gibi toplumsal-ruhsal boşalım araçları olduğuna değinmiştir.¹⁰ İncelediğimiz mecmuada derlenen atasözlerinin müstehcenlerinin bu durumla ilgili olması muhtemeldir.

XVII. Yüzyıl Sonuna Kadar Çeşitli Yazmalarda Bulunan Derleme Atasözleri

Bu çalışmanın ana malzemesini oluşturan atasözü derlemeleri sadece bu mecmuanın içerisinde yer almamaktadır. 15. yüzyıldan başlayarak çeşitli mecmuaların içerisinde veya müstakil olarak atasözleri ve deyim derlemeleri karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan bir kısmı Türkler tarafından bir kısmı da müsteşrikler ta-

7 Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Ankara, TDK Yayınları, 1998, s. 38.

8 Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatı Araştırmaları 2*, Ankara, Akçay Yayınları, 1997, s. 422.

9 Fazıl Tülbentçi, *Türk Atasözleri ve Deyimler*, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1963, Önsöz.

10 Hacı Ömer Karpuz, “Türk Atasözlerindeki Yapısal Benzerlik Üzerine Dizibilim ve Dizibilim Bakımlarından Bir İnceleme”, *I. Dil, Yazın, Değişibilim Sempozyumu*, Denizli, 5-7 Nisan 2001, s. 236. (236-242.)

rafından derlenmiştir. Bu bölümde üzerinde çalıştığımız eserin istinsah tarihine kadar olan atasözü ve deyim derlemeleri hakkında kısaca bilgi verilecektir.

Süleymaniye Kütüphanesi Fatih nr. 3543'te kayıtlı "Kitâb-ı Atalar" Türk atasözleri derlemelerinin en eski örneklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Derleyicisi bilinmeyen bu derleme Hicrî 885 (1480-1481) yılında kaleme alınmış ve içerisinde yedi yüz civarında atasözünü barındırmaktadır. Atasözleri eserin 115b-136a varakları arasında yer almaktadır.¹¹

Berlin Devlet Kütüphanesi'nde MS. Diez. A. Oct. 113'te kayıtlı eserin ne istinsah tarihi ne de müstensihi bellidir. İki kısım olarak düzenlenen mecmuanın birinci kısmında (vr. 1-26) Türk atasözleri alfabetik sırayla derlenmişken ikinci kısmında (vr. 26-39) herhangi bir alfabe sırası gözetilmemiştir.¹² Âdem Ceyhan tarafından neşredilen bu atasözleri mecmuasında bulunan atasözleri ve deyimler tasnif edilirken Ceyhan, Türk'ü aşağılayan ve birden fazla yazılan atasözleri ile atasözü ve deyim olmayan kalıp sözlere çalışmasında yer vermemiştir.¹³

İkinci olarak Süleymaniye Kütüphanesi Es'ad Efendi, nr. 2733'te kayıtlı "atasözleri", alfabetik sıraya göre derlenirken eserin 51a-67a varakları arasında yer almaktadır. Âdem Ceyhan eserin 15. yüzyılın ikinci yarısı veya 16. yüzyılın başında derlenmiş olabileceğini ileri sürmektedir.¹⁴

Üçüncüsü Staatsbibliothek, Berlin Devlet Kütüphanesi'nde Diez Fol. 25'te kayıtlı "Atalardan Kalma... Durûb-ı Emsâl ..." adlı eserdir ve 260 civarında atasözü ihtiva etmektedir. Yine Âdem Ceyhan tarafından derlemenin 15. veya 16. yüzyıl ürünü olduğu tahmin edilmekte ve tek parça kağıda yazıldığı belirtilmektedir.¹⁵

Dördüncüsü "Haza Durûb-ı Emsâl" adıyla kaydedilmiş bir derlemedir. Berlin Devlet Kütüphanesi'nde Diez A. 8. 121 sayıyla kayıtlı ve mecmuanın 3b-13b varakları arasında yer alan atasözlerini ihtiva eden nüshanın, 1640 (H. 1050) yılında istinsah edildiği Ceyhan tarafından yapılan çalışmada belirtilmektedir.¹⁶

Beşinci eserin Türk Dil Kurumu Ktp. Yz. A 105/2' de kayıtlı, aynı derleme-

11 Âdem Ceyhan, "Bazı Yazma ve Basma Türk Atasözü Derlemeleri", *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, s. 4, Yaz 2011, s. 182.

12 Âdem Ceyhan, "Eski Bir Türk Atasözleri Kitabı", *Bir*, sayı 9-10, İstanbul, 1998, s. 117.

13 Ceyhan, *age*, s. 119.

14 Ceyhan, "Bazı Yazma ve Basma Türk Atasözü Derlemeleri", *age*, s. 186.

15 Ceyhan, "Bazı Yazma ve Basma Türk Atasözü Derlemeleri", *age*, s.188.

16 Ceyhan, "Bazı Yazma ve Basma Türk Atasözü Derlemeleri", *age*, s. 190.

nin TDK Ktp. Yz. A 361’da “*Durûb-ı Emsâl-i Müsta‘mele*”(Kullanılan Atasözleri) adıyla daha okunaklı bir nüshasının da olduğu ve 660 civarında atasözü, deyim, mısra, cümle, terkip ihtiva ettiği Âdem Ceyhan tarafından belirtilmektedir. Derlemenin kim tarafından ve hangi tarihte yapıldığı bilinmemesine rağmen 16. yüzyıldan sonra yapıldığı tahmin edilmektedir.¹⁷

Altıncısı Süleymaniye Ktp. Fatih nr. 5424’de kayıtlı olan “Min Darbi’l-emsâl Ata Sözi Türkî Nice Nasîhatdur” adlı eserdir ve abece sırası gözetilmeksizin 17. yüzyılda derlendiği tahmin edilmiştir. 184 söz ihtiva eden bu mecmuada atasözleri 96b-98a varakları arasında yer almaktadır. Sadettin Buluç tarafından abece sırasıyla düzenlenip yayımlanmıştır.¹⁸

Yedincisi British Museum Harl. 5486 numara ile kayıtlı bir mecmuanın 1.-10. varakları arasında kayıtlı atasözü derlemesidir. Mecmua 1661 yılında derlenmiş ve derlenirken alfabe sırası gözetilmemiştir.¹⁹

Sekizincisi ise yine Âdem Ceyhan tarafından “17. Asra Ait İki Kitapçık: Nasreddin Hoca Hikâyeleri ve Türk Atasözleri” adıyla neşredilen çalışmada geçen beş yüz kırkbeş atasözünden oluşan eserdir. Eser Berlin Devlet Kütüphanesi Diez A. 8. 121 numara ile kayıtlıdır. Atasözleri ve deyimler *Hâzâ Durûb-ı Emsâl* başlığı altında ve 3b-13b varakları arasında yer almaktadır.²⁰

Son derleme, çeşitli kütüphanelerde birçok yazması bulunan²¹ Güvâhî’nin Pend-nâme adlı eserinde geçen atasözleri ve deyimlerdir. Erenoğlu “Attâr’ın etkilerini taşıyan bir eser olarak aynı adı almış manzum bir öğüt kitabıdır. Türk kültürünün sahip olduğu atasözleri ve deyimlerin çokça kullanıldığı bu eser hem bir sözlük gibi âdetâ o devrin bir atasözleri listesi olması hem de atasözleri ve deyimleri ölçülü bir şiir yapısı içinde kullanılmıştır²² diyerek eserin önemini vurgulamaktadır.

17 Ceyhan, “Bazı Yazma ve Basma Türk Atasözü Derlemeleri”, *age*, s. 192.

18 Ceyhan, “Bazı Yazma ve Basma Türk Atasözü Derlemeleri”, *age*, s. 195.

19 Ceyhan, “Bazı Yazma ve Basma Türk Atasözü Derlemeleri”, *age*, s. 196.

20 Âdem Ceyhan, “17. Asra Ait İki Kitapçık: Nasreddin Hoca Hikâyeleri ve Türk Atasözleri”, *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 9 S 2, Ekim 2011, s. 126.

21 Bk. Âdem Ceyhan, “Bazı Yazma ve Basma Türk Atasözü Derlemeleri”, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, s. 4, Yaz 2011, s. 198.

22 Dilek Erenoğlu, “Güvâhî’den Günümüze Atasözleri ve Deyimler”, *Turkish Studies*, vol 2/4, 2007, s. 1153.

Berlin Kütüphanesi Ms. Or. Quart 1988 Numaralı Yazmadaki Atasözleri

İncelediğimiz atasözlerinin içinde bulunduğu mecmua Berlin Devlet Kütüphanesi Ms Or. Quart 1988 numara ile kayıtlıdır. Derlenen atasözleri ise mecmuanın haşiyesinde yer almakta ve 422a-425a varakları arasında bulunmaktadır. Mecmua Ahmed bin Musa tarafından İstanbul'da derlenmiştir. İstinsah yeri ve müsten-sih bilgileri 523a numaralı varakta yer almaktadır. Mecmuanın istinsah tarihi ise 523b numaralı varakta şu şekilde geçmektedir: *sene 1049 mâh-ı Şevvâl'inden ibtidâ olunup sene 1052 mâh-ı Receb'inin ibtidâ gecesi, Cum'a gecesi ve hem leyle-i Regâib idi itmâmı vusûl buldı elhamdülillah ibtidâ ve intihâsı yigirmi bir ay oldu ve bu cem'iyet-i zîbânın cümle cetveli ve cildi dahı hakîründür, kusûrına nazar olunmayup dâmen-i lütf u keremler-ile setr eyleyeler ve's-selâm.* Yani Ahmed bin Musa miladî Ocak/Şubat 1640 yılında nüshayı derlemeye başlamış, Eylül/Ekim 1642 yılında ise mecmuanın derlemesini tamamlamıştır. Mecmuanın 1b ve 2a varaklarında içindekiler listesi bulunmaktadır. 1b'deki içindekiler kısmı ana metne aitken 2b'deki içindekiler kısmı ise eserin haşiyesine aittir. Lâkin incelediğimiz atasözleri bu içindekiler kısmında yer almamaktadır.

Bu yazmada incelenen her kalıp söz atasözü formundadır. Âdem Ceyhan'ın incelediği derlemelerde atasözü ve deyimler bir arada yer alırken bu derlemede deyim formunda herhangi bir kalıp söz bulunmamaktadır. Atasözlerini sıralarken mecmua içerisinde bulunan sırayı esas aldık. Atasözleri derleyici tarafından öncelikle iki ana başlık altında sıralanmıştır (Sadece ilk atasözü istek kipi ile çekimlenmiştir.). İlk kısımda olumsuz bir yükleme kurulmuş atasözleri 422a numaralı varakta yer almaktadır. İkinci kısımda ise *nev'-i diger, fasl-ı devvüm* başlığı altında, 422a-425a varak numaraları arasında *demişler* yüklemi ile kurulan atasözleri bulunmaktadır. Bu iki temel sıralama dışında atasözleri herhangi bir abece sırasına göre tasnif edilmemiştir. Aşağıdaki tablo 1'de görüleceği üzere sadece derlemenin belli bir kısmında aynı temadan atasözleri art arda gelmiştir. 338 atasözünün % 21'inin belli bir temaya göre sıralanırken diğerlerinin herhangi bir tasnife tabi tutulmadığı görülmektedir.

	Atasözlerinin Numaraları	Atasözlerinin Temaları
1	2-3	Yalnızlık
2	5-6	Kaza, kader
3	8-9	Çift başlılık
4	10-12	Aşk ve engeller
5	32-35	İmkânsızlık
6	56-58	Yemek
7	71-72	Uğur; uğursuzluk
8	74-75	Mum
9	87-94	Hayvanlar (köpek)
10	95-100	Delilik
11	111-118	Hayvanlar (kurt)
12	126-132	Hayvanlar (eşek)
13	135-137	Hayvanlar (kuş)
14	139-143	Hayvanlar (deve)
15	172-174	Hayvanlar (koyun; leylek)
16	180-182	Hayvanlar (domuz)
17	221-222	Para
18	230-231	Türkü yeren atasözleri
19	233-234	Davul
20	239-240	Bahane
21	268-271	Kuruluk
22	278-279	Hayvanlar (Serçe)
23	293-294	Nasip
24	314-315	Erlilik

Tablo 1: Mecmuada bulunan atasözlerinin temaları

Metin Oluşturulurken İzenilen Yol

İlk olarak atasözleri mecmua içerisindeki sıraya göre Latin harflerine aktarılmıştır. Sıra sayı numaraları ve noktalamalar da tarafımızca eklenmiştir. Okunamayan yerler ... ile gösterilmiştir. Metinde muhtemelen ciltleme sırasında meydana gelmiş hasarlardan dolayı silinmiş yerler de bulunmaktadır. Bu kısımlarda kalan ve okunamayan kısımlar da *silinmiş* şeklinde gösterilmiştir. Silinmiş veya müstensih tarafından unutulmuş yerlerin bir kısmı ise tarafımızdan tamamlanarak [] arasında yazılmıştır. Atasözleri içerisinde yer alan sövgü sözlerinin ilk heceleriindeki ünlüler ise * işareti ile gösterilmiştir. Metindeki eklerin imlâsında iki yol izlenmiştir: Bunlardan ilki imlâsını açık olarak gösteren ekler (+(n)Uñ, -Ur, +dUķ) buna göre, Diğer ekler ise Yavuz Kartalliođlu'nun²³ eserindeki oranlara göre yazılmıştır.

23 Yavuz Kartallioğlu, *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2015.

METİN

[422a] Bu faşl dahı atalarsözi beyânundadır, zikr olunur

1. İş odur kim Allah oñara.
2. Yalıñuz taş dıvâr olmaz.
3. Yalıñuz elin sesi çıkmaz.
4. Kıl hañsız olmaz.
5. Kazāya kalkan olmaz.
6. Kazā vardım demez.
7. Atılan oğ gerü dönmez.
8. İki pā[di]şāh bir vilāyete hüküm etmez.
9. İki arslan bir mişde olmaz.
10. ‘Āşık engelsiz olmaz.
11. Dünya dükenür, engel tükenmez.
12. ‘Āşık yārsız olmaz.
13. Zamānsız hürüs ötmez.
14. Kil tepecik olmaz.
15. Kişi[y]e vañanı gibi olmaz.
16. Eski dost düşmen olmaz, eski düşmen de dost olmaz.
17. İyilik unutulmaz.
18. Évmele ile iş olmaz.
19. Kişi düşmānsız olmaz.
20. Gammāz boynuna borç kōmaz.
21. Delüklü taş yerde kalmaz.
22. Kendü düşen ağlamaz.
23. Kōnuğ umduğın yemez.
24. Akacak kan tamarda tırmaz.
25. İstenilen şeyden hayr olmaz.
26. Kōrkağ bāzergān aşşı etmez.
27. Kişi bir borcın bir s*kıldüğün unutmaz
28. Bilinmedük iş olmaz.
29. Cuhüd imāna gelmez.
30. Merd-i mülhid tövbe-kār olmaz.
31. Hñn oğla[n]dan hayır gelmez.
32. Hālāyık kadın olmaz.
33. Buğ şıkmağ ile *m tār olmaz.
34. Çatal kazık yere girmez.
35. İki karpuz bir kōltuğda şığmaz.
36. Bülbül gönülsiz ırlamaz.
37. Gül dikensiz olmaz.
38. Yuva[r]lanan taş yoşun tutmaz.
39. Kesilen baş bitmez, biterse de issine hayr etmez.
40. Güc-ile gökçeklik olmaz.
41. “Evmiden çık” hağkımı vēr diyene cevāb olmaz.
42. Kimsenüñ hağkı kimsede kalmaz.

43. Şu bulanmayınca tırulmaz.
44. Baba mālî oğıla hayr etmez.
45. Lağırdıyla iş olmaz.
46. Kişi tükürdüğün yalamaz.
47. Yalancınun işi oñmaz.
48. Şer’at kesdüğü parmağ acımaz.
49. Hağk incilür, üzülmez.
50. Ecelsiz adam ölmez.
51. Ağar şu yoşun dutmaz.
52. Kimse yoğurdum çāra demez.
53. Utananun oğlı ve kızı olmaz.
54. Yazıcı kendüye kem yazmaz.
55. Tiryākî ādam olmaz.
56. Aç ayu oynamaz.

Nev’-i dıger, faşl-ı devvüm

57. Evvel ta’ām, andan kelām demişler.
58. Dost yemegin düşmen gibi ye demişler.
59. Yehüdünün yegceğün ye evinde yatma demişler.
60. Söz ortanun²⁴ eline, ni s*kime demişler.
61. Yağırı olan kōcunur demişler.
62. Otur da söyle demişler.
63. Kāfirün yegceğün yeme, evinde yat demişler.
64. La’net cuhüd şadağasında demişler.
65. Aç esner, tok geyürür demişler.
66. Boğı yerinde yemek gerek demişler.
67. Geñez bahādūr olur demişler.
68. Yıldı bir kōşuna t*şağun gerek [demişler].
69. Hādım şanmasun ne yavuz ol [aşıl] ne yavaş ol başıl demişler.
70. ... *silinmiş* bir oğlan olmış demişler.
71. Keskin sirke kendü çabına zarar eder demişler.
72. Nekteti bayramda bellü olur demişler.
73. [Āşināya] beñzemeyen uğrulukdur demişler.

[422b]

74. Hammama giren terler demişler.
75. Çerāk dibi karanlık olur demişler.
76. Kişi yağduğı çerāğ üstüne pervāne gerekdir demişler.
77. Şoğbet soñı dervişlerüñdür demişler.
78. Hācı durmuşdan hācı satılmış yeg demişler.
79. Kara yağız soñra devir demişler.
80. İn ... bin diñlen demişler.
81. Hem tayın evine git hem tayın öğret demişler.

24 Metinde ü ile yazılmıştır.

82. Sözi fikr eyle de söyle demişler.
 83. Seyrancı zarar etmez demişler.
 84. Kökü yegsiz olmasun demişler.
 85. Güc-ile koyuna giden köpek, issine hayr etmez demişler.
 86. Köpegi öldürene sürüdürler demişler.
 87. Nâkesden iyilik ummak it s*kinden iyilik ummak gibidir demişler.
 88. İt dişi, toñuz derisi demişler.
 89. İt ürür, kervân göçer demişler.
 90. Yeler ite menzil olmaz demişler.
 91. Köpeğün taş yemesi or*spu oğlına bağlıdır demişler.
 92. Köpek ağzı kemük tutar demişler.
 93. İt boku ... ..
 94. Köpeğün ahmağı tazı olur demişler.
 95. Köpek-ile çuvala girme demişler.
 96. Delü alacıyı sever demişler.
 97. Delüye zinhâ[r] taş añdırma demişler.
 98. Ummaduğün²⁵ taş baş yarar demişler.
 99. Delüye ne s*k ne s*kil demişler.
 100. Divâne-râ kalem nist demişler.²⁶
 101. Delüden uşlu haber demişler.
 102. Yorgana göre uzat ayağın demişler.
 103. Çok yaşayan çok bilmez, çok gezen çok bilir demişler.
 104. Göz terâzu goñul mizân demişler.
 105. Komaduğün yere el uzatma demişler.
 106. Olursa hekîm olmazsa s*kim demişler.
 107. İş bitdükten soñra s*kime g*tüñ hevâsı çok olur demişler.
 108. Pazaruñ evvelce pekişdir demişler.
 109. El eliyle kuyuya inen geç çıkar demişler.
 110. El atduğı taş uzak gider demişler.
 111. İşüñ yoğ-ısa sâhid ol, borçuñ yoğ-ısa kefil ol demişler.
 112. Kurdı demişler kim “niçü[n] boynuñ yoğundur?” işini kimseye inanmaduğındandır demişler.
 113. Kurd yanısıra kuş da toyar demişler.
 114. [Çoban]sız koyunu kurd yer demişler.
 115. [Tilkü] var baş keser, kurduñ adı [yaman]dur demişler.
 116. Kurd konuşımı yemez demişler.
 117. Kurd köcayınca köpeğün masħarası olur demişler.
 118. ‘Adâletde kurd koyunla yürür demişler.
 119. Kurduñ, yüzi mübârek görmemesi daħı

- mübârekdir demişler.
 120. Alet işler [el] öğüntür demişler.
 121. Ne çaranlıkda [uyu] ne çara çura düş gör demişler.
 122. Eden bulur inleyen ölür demişler.
 123. Çalma kimsenüñ kapusun çalmasıñlar kapuñı demişler.
 124. Ekmegi²⁷ deryâya at balık bilmezse hâlık bilir demişler.
 125. Korç akşak-ıla körden demişler.

[423a]

126. Ere er gerek, bege beg gerek demişler.
 127. Eşegi köpekçe bağla demişler.
 128. Eşegi s*ken oş*ruğuna katlanur demişler
 129. İşde eşik iş[de] nerdübân demişler.
 130. Her zaman hımâr olmaz demişler.
 131. Alçaq eşege kim gerekse biner demişler.
 132. Eşegi düğüne okuyunca ya şu eksik olur ya odın demişler.
 133. Kendü kanadıña uyar kuşla uç demişler.
 134. Âzâdsız köylele baş koşma demişler.
 135. Varın veren yâd olmamış demişler.
 136. Kırk karğaya bir taş yeter demişler.
 137. Elmayı uran kuşum alur demişler.
 138. Kuşu kuş-ıla avlarlar demişler.
 139. Yoğurdına kıyamayan yemez boranı demişler.
 140. Deveden büyük fil var demişler.
 141. Deve gördüñ mi diylene köçegini daħı görmedüm de demişler.
 142. Deve kulağından aksımaç demişler.
 143. Deve çokünce yer bulur demişler.
 144. Şakın deve depmesinden demişler.
 145. Ne şîrî şütür ne bîdâr-i pütür demişler.
 146. Her ağlamanuñ gülmesi ve her gülmenüñ bir ağlaması demişler.
 147. At huyı er huyı demişler.
 148. Fakîrüñ oğlı olmadan ekâbirüñ kulu olmak yegdir demişler.
 149. Yarınki tavukdan bugünkü yumurda yegdür demişler.
 150. Nâkes ile cömerdüñ hârcı birdir demişler.
 151. Âdemüñ alçağı yörük, yemişüñ alçağı erik olur demişler.
 152. At binenüñ kılıç kuşananuñdur demişler.
 153. Şu küçüğüñ²⁸ söz büyüğüñdür²⁹ demişler.

25 Metinde ن ile yazılmıştır.

26 Delüye kalem oynatılmaz.

27 Sözcük “اکملي” şeklinde yazılmış olmasına rağmen bağlamdan dolayı ekmegi şeklinde okunmuştur.

28 Metinde ن ile yazılmıştır.

29 Metinde ن ile yazılmıştır.

154. Sipâhiye toğrı cevâb tîmârdan yegdir demişler.
 154. Sözi sipâhiyâne söyle demişler.
 156. Yêrûn kulağı vardır demişler.
 157. Bir dost bir post demişler.
 158. Er ikrarından hayvan yularından demişler.
 159. Çağırılmayan yere varma demişler
 160. Da`vete icâbet [gerek] demişler.
 161. Yağlı kazana yağlı kızan demişler.
 162. Baş yitirecek gerçekden baş bitirecek yalan yegdir demişler.
 163. Söz var baş bitürür söz var baş yitürür demişler.
 164. Yere bakan ahmaq demişler.
 165. Gemiye kâğıdda, şuyı bardağda demişler.
 166. Kadem eri degilseñ bārī kadem erine yoldaş ol demişler.
 167. Ağzuña şığacaq loğma al demişler.
 168. Yarına kalan belâdan korğma demişler.
 169. Hiç olmasa şaruğna danış demişler.
 170. ‘Akılsız dostdan ‘akıllı düşmân yegdir demişler.
 171. Kız anaya çeker er dayıya demişler.
 172. El el üzerindedir tā ‘arşa çıkınca demişler.
 173. El ilen gelen düğün bayramdır demişler.
 174. Şayısını bilmez herifün koyunını gütmeye demişler.
 175. Yüz vërme [ayıya] gelür ş*çar halıya demişler.
 176. Leglegün ‘ömri lağlağla geçer demişler.
 177. Kebâb kanlu yigit canlu gerek demişler.
 178. Anasını gör kızın al kenârın gör bezin al demişler.
 179. Qorda yüri tozuñ belürtme qarda yüri izüñ belürtme demişler.
 180. Düt dımege tuşak gerekdir demişler.
 181. Küpe küp deseñ küp de düp dër demişler.
 182. Toñuzuñ kuyruğın kesseñ gine toñuzdur demişler.
 183. Yemişün eyüsini toñuz yer demişler.
 184. Toñuz qurbâna yaramaz demişler.
 185. Tatlu dil ilanı ininden çıkarur demişler.
 186. Olur olmaz ço ... bırık tutma demişler.
 187. Üzüm biririsini görerek kararur demişler.
 188. Dilden gelen elden gelmez demişler.
 189. Beş parmak düz olmaz demişler.
 190. Balığı dıvara ur yapışmazsa izi kalur demişler.
 191. Yârânun bir eyitdüğine iki êtdüğine kalma demişler.
 192. Bir sürçen atın başını kesme demişler.
 193. Filân yerün şomunu büyükdür deyüp vağanun beritme demişler.
 194. Az tãma‘ çok ziyân demişler.
 195. Arıyı sevindirmeyince balın alma demişler.
 196. Şu uyur düşmân uyumaz demişler.
 197. Qarıncağı merdâne gör demişler
 198. Herkesün kalbinde bir arslan yatur demişler.
 199. Evdeki hesâb pãzãra uymaz demişler.
 200. Kişi³⁰ tãma‘kãrdır, günü müflis olur.
 201. Evde lâzım iken mescide harâm demişler.
 202. Ucuz etin çorbası tatsuz olur demişler.
 203. İki kedi bir arslana pesdir demişler.
 204. Peynir şuyı bul[an]dırur demişler.
 205. Yükün qoz ise ... demişler.
 206. Çalkuya göre oynamak gerek demişler.
 207. Olur olmaz ‘ayb qazı kızında da olur demişler.
 208. El-ñuzür fi’l-yatağ velev kãne. fi’l-batağ demişler.³¹
 209. Taş yerinde ağır olur demişler
 210. Varduğun vilâyet halqınun gözleri kör ise sen dağı bir gözünü kapat demişler.
 211. Kutlu gün doğuşdan bellüdür demişler.
 212. Penbe ile ateşün oyunu olmaz demişler.
 213. Öksüz oğlan göbegini kendi keser demişler.
 214. Her yara şahibini acıdır demişler.
 215. Bir al ata bir genç bege hizmet etmek gücdür demişler.
 216. Yârân hatrı için piş[me]miş tavuk yênrü demişler.
 217. Qozı kıran yer demişler.
 218. On yaşında kız ya erde ya yerde demişler.
 219. [Kör] ölünce badem gözli olur demişler.
 220. Yügrük at kendü yemini [artu]rur demişler.
 221. Eylüğe eylük olaydı [qoca] öktüze bıçağ olmaz demişler.
 222. *Silinmiş* kişiye eylük eylemek eyü kişiye masharalık eylemek gibidir demişler.
 223. Aq aqçe kara gün içindir demişler.
 224. Aqçası [bol] olanun bağma yüzi qarasına dağı demişler.
 225. Kuyruyı şöyle qaz kim kendün de düşersen çıkmak kâbil ola demişler.
 226. [Şabr] selâmet, evmek melâmet demişler.
 227. *Silinmiş* ağzı egri egse senden bellüdür *silinmiş* demişler.
 228. ‘Arabun yağı çok olunca d*şaklarına da sürer demişler.

30 Metinde ريشی şeklinde yazılmış olmasına rağmen bağlamdan *kişi* olması gerekmektedir.

31 Bataklıkta bile olsa yatağa huzur vardır.

229. Şol [‘akrebe] niçün egri yürürsün dëyü [424a] eyidene yigidim nice yürürsem yer üstü dëyü cevâb vemiş demişler.
230. Şeriatı hõr gören hõr olur demişler.
231. Başduğın boğazlama, kaçanı koma demişler.
232. Türke beglik verilince evvel babasını aşar demişler.
233. Türkün ‘aklı soñra gelür demişler.
234. Bıçaq kendü şapın kesmez demişler.
235. Hêlêl-zâde bâzâr yapar, harâm-zâde bâzâr bozar demişler.
236. Davul yegdir zurnadan demişler.
237. Davuluñ sesi yeg gelür uzaktan demişler.
238. Garîblikde öyünmek hâmmâmda türki ırlamak meşhûrdur demişler.
239. Oş*ruq g*te, arpa [ekmegi] bahânedir demişler.
240. Sağ öküzde eski şamân bahânedir demişler.
241. Oynamağa gönli olmayan kız yerim tar dër demişler.
242. Tavuk şuyı içer göge bakar demişler.
243. Aç tavuk kendüyi düşünde dâyimâ tahıl bâzârında görür demişler.
244. Her ziyân bir fend, ne ziyân tükenür ne fend demişler.
245. Dügün aş b*ksuz olmaz demişler.
246. Yemişini ye ağacını şorma demişler.
247. Yüz yüzden utanur demişler.
248. Kõç kurbân içindir demişler.
249. Dağ tenhâdir dëyü oş*rma bir sikime deyer bulunur demişler.
250. Kargayı besle gözün oymaya gerek olur demişler.
251. Bilmedügün hayvânun ardına geçme demişler.
252. Sözi vèrenden alan uşlı gerekir demişler.
253. Köçekden al haberi demişler.
254. Kapuyı yarduñ odun oldu, halâyığı s*kdün³² kadın oldu demişler.
255. Şarrâf bilür altunun kıymetini demişler.
256. Kızım saña dirim gelinim sen işit demişler.
257. Helvâcı kızı dağı tatlı demişler.
258. Şağır oş*rdüğünü işitmez sevinür demişler.
259. Kesmedügün³³ eli õp başuña ko demişler.
260. Borçlu olmaz beñzi şararur demişler.
261. Köçek ile yola gitme yükün yıkılırsa güler, yüki yıkılırsa ağlar demişler.
262. ‘Ayb[sız] yâr isteyen yârsız, kılsız *m

- [isteyen] *msız kalur demişler.
263. [Têz biten têtz yeter] şuda biten şuda yeter [demişler].
264. Yiyemeyeceğün ağaca kaçınma [demişler].
265. Eski yâr eski hâmmâm demişler.
266. Şuyı getüren de bir destiyi kıran da birdir demişler.
267. El atduğı taş uzak gider demişler.
268. El içün ağlayan gözsüz kalur demişler.
269. Ölen s*ki ağlayan büzüğine demişler.
270. Kuru s*k düşmân büzüğine demişler.
271. Kuru yanınca yaş da yanar demişler.
272. ‘Araba kırılınca yol gösterici çoğ olur demişler.
273. Kayşeriye hesâb ile yapılmış demişler.
274. Öyleden soñra herise ucuz olur demişler.
275. Ocağ egriligi zarar etmez, tüteni toğrı çıksun demişler.
- [424b]
276. Cıkacak cânâ diñlenecek yer gerekir demişler.
277. Er lokması bahâneyle yenür demişler.
278. Belâsız bal olmaz demişler.
279. Bal tutan parmağın yalar demişler.
280. Devlet kazâ yanındadır demişler.
281. Serçeden korman taru ekmez demişler.
282. Serçeye çubuk beredir demişler.
283. Sarhõş baş hõş demişler.
284. *Silinmiş* esen gerek evde gerek demişler.
285. *Silinmiş* ahır öninden geçme fişki taşıdırlar demişler.
286. Dostla [ye] iç alışveriş etme demişler.
287. Şakınlan göz, çöp düşkün olur demişler.
288. Kork Allah’dan korkandan, kork Allah’dan korkmayandan da demişler.
289. Hayr işe te’hîr câyiz degüldür demişler.
290. İşün issi yelinde çıkar demişler.
291. Biñ gün yırak bir gün gerek demişler.
292. Gereği gerekmez iken demişler.
293. İmâm *şurınca cemâ’at neylemek gerek demişler.
294. Yoluñ otı babanuñ buğı demişler.
295. Kelün g*ti aksağın *mı demişler.
296. Naşbüñ var ise gelür Yemen’den demişler.
297. Naşibli yer kôtegi demişler.
298. Ekmegi yiyen bilmez, toğrayan bilür demişler.
299. İki şahide bir hişâr alunur demişler.
300. Nektete borçlu olma, olur olmaz yerde ister demişler.
301. Kurbetlikde rüsvâyılık çok olur demişler.
302. Genç iken evlenen şabâhdan karnın toyruran

32 Metinde ü ile yazılmıştır.

33 Metinde ü ile yazılmıştır.

- aldanmaz demişler.
303. Aylak oturmadan aylak iş işlemek yegdir demişler.
304. Uzun şakallu ahmaq kışa boylı fitne (hayru'l-umür ev satuhâ³⁴) demişler.
305. Kışsadan hisşe demişler.
306. Yê iç hârmada katır ürkütme demişler.
307. Naşîhat-ı çobân râhat-ı beden demişler.
308. Hasta oñmaduđı kelinen oñmaduđı s*ke şıçar demişler.
309. Kahtlıkda b*kını yiyen ucuzlıkda utanur demişler.
310. Şuç öldürenüñ degül, ölenüñdür [demi]şler.
311. 'Aşık olmaz iseñ *silinmiş* yelten demişler.
312. Zamânda *silinmiş* s*ken utanur demişler.
313. Bağdâd uzak degüldür demişler.
314. *Silinmiş*de kaçmak erlikdir demişler.
315. Erlik on tokuzı hiledir demişler.
316. Tutulmaduğ uğrı begden toğrı demişler.
317. Altı ay s*k uzar altı ay dağı t*şak uzar demişler.
318. Tatluı tatlu söyle demişler.
319. Gördüğüñ³⁵ ört, görmedüğüñ³⁶ söyle demişler.
320. Yalıñuz kazıya varan şakalını şıgarırak çıkar demişler.
321. Bir sözi söyledüğüñ³⁷ vaqtüñ³⁸ öñüñe bak da söyle demişler.
322. Er evine uça deg gemi başdan kıça deg³⁹ demişler.
- [425a]
323. Egreti ata binen tiz iner demişler.
324. Nevbet degirmende olur demişler.
325. Ne kadar et arık ise ekmek üstinde yaraşur demişler.
326. Müft sirke baldan tatlıdur demişler.
327. B*k yemek mi'deye bağlıdur demişler.
328. Tuzsuz aşım kavuksız başım.
329. Varuşuña gelişim tarhana bulğur aşım ki bâşed ki ne bâşed⁴⁰ demişler.
330. Çok nâz 'âşıkı uşandurur demişler.
331. Yavrı kuşuñ ađzi büyük olur.
332. Şabr-ıla koruk helvâ tud yaprağı atlâs olur demişler.
333. Türk işi oduncı olur demişler.
334. Karınca kaderince demişler.
335. Şabr selâmet evmek melâmet demişler.
336. Göñülsüz s*kişüñ gözüz oğlı olur demişler.
337. Öküç düşünce bıçak çıkarur çok olur demişler.
338. Dilencinüñ yüzi kara, torbası tolu demişler.

34 "İşlerin hayırlısı orta olandır" anlamına gelen hadis.

35 Metinde ñ ile yazılmıştır.

36 Metinde ñ ile yazılmıştır.

37 Metinde ñ ile yazılmıştır.

38 Metinde ñ ile yazılmıştır.

39 "قى" şeklinde yazmış olmasına rağmen bağlama göre deg olmalıdır.

40 Ne olur ne olmaz.

Sonuç

İncelenen mecmuanın içinde yer alan, “uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mâl olmuş, öğüt verici nitelikte söz”⁴¹ tanımına uygun 338 tane atasözü bulunmaktadır. *Bu asl dahil atalarsözü beyânındadır zikr olunur* başlığı altında mecmuanın der-kenârında bulunan atasözleri herhangi bir abece sırası gözetilmeksizin yer almaktadır. Bununla beraber atasözlerinin, iki başlık altında tasnif edildiklerini söylemek yanlış olmayacaktır. İlk kısımdaki atasözlerinin tamamının yüklemi olumsuz çekimlenmiştir (ilk atasözü istek kipi ile çekimlenmiştir.): *Güçle gökçeklik olmaz, Yalñuz taş dñvâr olmaz, Yalñuz elin sesi çıkmaz* vb.; ikinci kısımdakilerin tamamı da “demişler” yüklemiyle kurulmuştur: *Egreti ata binen tñz iner demişler, Nevbet degirmende olur demişler, Ne kadar et arık olsa ekmek üstinde yaraşur demişler* vb.

Atasözlerinde düzenli bir tematik tasnifin yapılmadığı göze çarpmakta ise de bir kısmının tablo 1’de de görüleceği üzere bazı temalarda sınıflandırılmaya çalışıldığı görülmüştür. Tematik olarak sıralanan atasözlerinin toplam atasözlerine oranı ise % 21 olarak karşımıza çıkmaktadır.

İncelenen atasözlerinin önemli bir kısmı yapısal olarak basit cümle biçimindedir. Az da olsa *filimsilerle*, muhtelif bağlaçlarla ve son olarak da birkaç sıralı birleşik cümleyle kurulmuş atasözlerine rastlanmaktadır.

XVII. yüzyıla ait bu atasözlerinin toplumun muhtelif tabakalarından derlendiği kullanılan dilden anlaşılmaktadır. Eğer ki atasözlerini derleyen Ahmed bin Musa bunları sadece belli seçkin bir tabakadan derleseydi bu kadar rahat ifade şekillerinin yer aldığı atasözleri bu seçkide bulunmazdı. Çünkü seçkin tabakada sövgü kullanılır, ancak bunlar belli bir edep gözetilerek yazılırdı. Atasözlerinde görülen çok sayıda sövgü sözleri ve kaba ifadeler toplumun her kesiminin kullandığı atasözlerinin yazıya geçirildiğinin göstergesidir. Seçkin tabakadan derlediği atasözlerine ise Arapça ve Farsça ibarelerin yer aldığı örnekler gösterilebilir. Bu da atasözlerinin, yukarıda belirttiğimiz gibi farklı tabakalardan alındığının önemli bir göstergesidir.

41 Çevrimiçi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS_5bbc6dae72a342.87954435 (15.09.2018)

Kaynakça

- Aksan, Doğan, **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim**, Ankara, TDK Yayınları, 1998.
- Aksoy, Ö. Asım, “Atasözleri, Deyimler”, **TDA Yıllığı Belleten**, 1962, TDK Ya: 217, Ankara, 1988, ss. 131-166.
- _____, **Gaziantep Ağzında Atasözleri**, TDK, Ankara, 1941.
- Albayrak, Nurettin, **Türkiye Türkçesinde Atasözleri**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2009.
- Ceyhan, Âdem, “17. Asra Ait İki Kitapçık: Nasreddin Hoca Hikâyeleri ve Türk Atasözleri”, **CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 9 S 2, Ekim 2011, s. 121-160.
- _____, “Bazı Yazma ve Basma Türk Atasözleri Derlemeleri”, **Dil ve Edebiyat Araştırmaları**, s. 4, Yaz 2011, ss. 175-225.
- _____, “Eski Bir Türk Atasözleri Kitabı”, **Bir**, sayı 9-10, İstanbul, 1998, ss. 109-132.
- Dilçin, Dehri, **Edebiyatımızda Atasözleri**, Klişecilik ve Matbaacılık T.A.Ş., İstanbul 1945.
- Elçin, Şükrü, **Halk Edebiyatı Araştırmaları 2**, Ankara, Akçay Yayınları, 1997.
- Erenoğlu, Dilek, “Güvâhî’den Günümüze Atasözleri ve Deyimler”, **Turkish Studies**, vol 2/4, 2007, ss. 1150-1167.
- Eyüboğlu, E. Kemal, Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler, Doğan Kardeş Matbaacılık, İstanbul, 1973.
- İbrahim Şinasi Efendi, **Durub-ı Emsal-i Osmaniye**, İstanbul, 1302.
- Karpuz, Hacı Ömer, “Türk Atasözlerindeki Yapısal Benzerlik Üzerine Dizibilim ve Dizimbilim Bakımlarından Bir İnceleme”, **I. Dil, Yazın, Değişibilim Sempozyumu**, Denizli, 5-7 Nisan 2001, ss. 236-242.
- Kartallıoğlu, Yavuz, **Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2015.
- Tülbentçi, Fazıl, **Türk Atasözleri ve Deyimler**, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1963